

В. В. Камінська,

науковий співробітник науково-дослідної лабораторії освітніх інновацій,

Волинський інститут післядипломної педагогічної освіти,

м. Луцьк

НОВІ ПІДХОДИ ДО ВИКОРИСТАННЯ МУЗЕЙНОЇ ПЕДАГОГІКИ У ДІЯЛЬНОСТІ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

У статті розглядаються нові підходи до використання музейної педагогіки у діяльності загальноосвітнього навчального закладу, основні ідеї та напрями досліджень музейної педагогіки.

Ключові слова: *музейна педагогіка, музейне середовище, особистісно зорієнтований підхід, музейна діяльність.*

The article deals with new approaches to the use of museum pedagogy in a general educational institution, the main ideas and research directions of museum pedagogy.

Key words: *museum pedagogy, museum environment, personally oriented approach, museum activity.*

Постановка проблеми. У сучасних умовах перебудови і реформування української освітньої системи постає питання щодо нових підходів до організації і змісту навчальної діяльності. Важливе місце у реалізації гуманістичного підходу в освіті, розвитку толерантності учнів відіграє музейна педагогіка.

Вдосконалення музейної діяльності, впровадження нових освітніх технологій – це вимога сьогодення. Духовність, моральність – головні загальнолюдські цінності. Співпраця музею і школи – важлива складова громадянського виховання, розвитку особистості і нації в цілому.

Діяльність музеїв при навчальних закладах є одним із дієвих засобів формування гармонійної особистості на основі оволодіння школярами духовною та історико-культурною спадщиною людства.

Сучасний вітчизняний музей, звільняючись від жорстких ідеологічних догм, намагається розвивати свою діяльність у рамках теорії комунікації з урахуванням національних особливостей, а основою освітньо-виховної діяльності музеїв стає аксіологічна концепція, згідно з якою у відвідувачів формується ціннісне ставлення до культурно-історичної спадщини.

Музейна діяльність в навчальному закладі регламентується цілою низкою нормативно-правових документів:

- Положення про Музей при навчальному закладі, який перебуває у сфері управління Міністерства освіти і науки України (наказ МОН України від 04.09.06 №640);

- Положення про звання «Зразковий музей» (наказ МОН України 04.09.2006 № 640);

- Порядок обліку музеїв при навчальних закладах, які перебувають у сфері управління Міністерства освіти і науки України (наказ МОН України 04.09.2006 № 640) ;

- Закон України «Про музеї та музейну справу»;

- Положення про Музейний фонд України (Наказ МОН України 20.07.2000 № 1147).

Аналіз досліджень. В Україні та близькому зарубіжжі відбувається процес становлення музейної педагогіки. Термін уперше ввів у науковий обіг у 1934 році К. Фрізен, Німеччина. Основоположні ідеї музейної педагогіки пов'язані з іменами:

- Г. Керштейнера (розробив концепцію музейної експозиції, яка має бути побудована за педагогічним принципом, орієнтованою на здійснення наочності навчання, провокування активності відвідувача в процесі сприйняття матеріалу);

- А. Ліхтварка (проголошував ідеї про освітнє призначення музею, новий підхід до відвідувачів музею як учасників діалогу);

- А. Рейчвейна (пропагував ідею створення спеціалізованих експозицій для дітей, побудованих за принципом музеїв-майстерень, де дитина отримувала можливість самостійної творчої роботи). Історичний досвід Німеччини є далеко не єдиним, хоча, можливо, найбільш показовим. Аналогічні процеси спостерігаються і в інших країнах [5].

Американська асоціація музеїв розвиває ідею про комунікативну модель музею, домінує методологічна концепція прагматизму.

Англійська школа (Ч.Гіббс-Сміт, А.Вітлін, Г.Осборн) продукує ідею естетичного виховання дітей в музеях, музейна педагогіка базується на емпірико-сенсуалістичній методології.

Проблема розвитку музейно-педагогічної діяльності стала предметом ґрунтовних досліджень вітчизняних і російських психологів, педагогів, методистів (Т. Белофастова, Л. Іващенко, О. Караманова, Р. Маньковської, С. Пшеничної, Б. Райкова, Б. Столярова, В. Хорбста, М. Юхневича, В. Бабарицької, А. Короткова, О. Малиновської, Л.Федорова, М. Ю Якубовського та ін.) [1, 2, 5, 6]. Їхні праці присвячені історії і сучасному стану музейної педагогіки, розробці навчальних музейно-педагогічних програм, форм і методів роботи музеїв з учнями. Питаннями щодо використання сучасних інформаційних технологій у музеях займалися дослідники: К. Кобцев, М. Рутинський, О. Стецюк, Л. Шляхтіна, Т. Юрєнева [4]. Історію громадських музеїв вивчали І.Буланий, І.Явтушенко; музеїв при закладах освіти – Ю.Омельченко, Н.Ганнусенко, О.Грекулов, М.Кашин, М.Лощинін, З.Огризко, В.Обозний, І.Прус, А.Сайненський, В.Столєтов, Я.Треф'як.

Однак, попри те, що нормативною базою визначено чітке правове поле функціонування музеїв, розроблено науковцями теоретико-методологічну основу їх діяльності, організація та зміст роботи підтверджують, що музейна

діяльність в освітніх установах має ознаки системи, що стрімко розвивається, реагує на вимоги, стратегії розвитку суспільства та освіти як його складової.

Мета статті полягає в теоретичному обґрунтуванні нових підходів використання музейної педагогіки у діяльності загальноосвітніх навчальних закладів, розширенні і поглибленні знань педагогів, керівників музеїв щодо музейно-педагогічної діяльності.

Виклад основного матеріалу. У радянському музеєзнавстві до середини 1980-х рр. по суті не вживався термін «музейна педагогіка», діяльність музею ототожнювалася з культурно-масовою роботою. Для характеристики освітньо-виховного напрямку діяльності музею використовувалися найрізноманітніші поняття: позашкільна освіта, політико-просвітня робота, науково-просвітня діяльність, ідейно-виховна робота. У цьому термінологічному розмаїтті відображена зміна соціальних завдань, які суспільство ставило перед музейним закладом на кожному історичному етапі. Еволюція цього поняття така: від позначення певного виду діяльності, що здійснює передачу культурного досвіду на основі міждисциплінарного та полі художнього підходу через педагогічний процес в умовах музею до назви наукової дисципліни [2, 3].

За визначенням О.Медведєва, М.Юхневича [5], «музейна педагогіка – це комплексна наукова дисципліна, яка формується на поєднанні музеєзнавства, педагогіки, психології, мистецтва і країнознавства».

Предметом музейної педагогіки є питання, пов'язані зі змістом, методами і формами педагогічного впливу, з особливостями цього впливу на різні категорії населення, а також визначення музею в системі закладів освіти.

Об'єкт – культурно-освітні аспекти музейної комунікації, тобто особливий підхід до різноманітних діалогових процесів, що відбуваються у музеї.

Завдання музейної педагогіки випливають із вимог сьогодення, мудрого використання історичної та культурної спадщини нашого народу у

діяльності ЗНЗ, формуванні вільної, творчої, ініціативної особи, здатної стати активним учасником діалогу.

Зокрема, діяльність музеїв у вітчизняних школах визначається такими чинниками:

- деідеологізація суспільних відносин, що привела до зростання мережі і розширення профілів музеїв при навчальних закладах за роки незалежності України, трансформації концепції музею;

- створення концепції активної, особистісно зорієнтованої вітчизняної музейної педагогіки в її зв'язку з системою загальної освіти;

- поява нових музейно-педагогічних та інформаційних технологій, що зумовили потребу підготовки педагогів навчальних закладів до музейно-педагогічної діяльності, удосконалення їх фахового рівня щодо проблеми;

- осмислення освітньо-виховного напрямку музею, його теоретичного узагальнення на основі розвитку суміжних наук: вікової психології, соціальної педагогіки, педагогіки дозвілля створили передумови для інноваційних змін у пропаганді культурної спадщини і розширення напрямів музейно-педагогічної діяльності;

- активізація наукових досліджень, що зумовили появу нової наукової дисципліни – музейна педагогіка, яка має свою теорію, методику та тісно пов'язана з практикою [4, 6] .

До проблемного кола музейної педагогіки входять: особливості здійснення освітньо-виховного процесу в музеї (принципи, закономірності); музейно-педагогічні форми і методи; специфіка видів діяльності відвідувачів у музеї, керівництво нею; експозиційна діяльність (врахування педагогічних аспектів у розробці); прогнозування розвитку музеїв у реалізації ними своїх педагогічних можливостей; моделювання нових напрямів і способів залучення особистості до історико-культурної спадщини.

На сьогодні музейна педагогіка відіграє роль посередника між музеєм і школою, сприяючи створенню ефективного навчального середовища,

формуванню в учнів емоційно-ціннісного ставлення до знань, подоланню міжкультурних стереотипів тощо.

Сучасна музейна педагогіка пропагує ідеї:

- розвиток діяльності музею у рамках теорії комунікації з урахуванням національних особливостей;
- вирішення завдань активізації творчих здібностей особистості;
- в основі освітньо-виховної діяльності музеїв – аксіологічна концепція, яка формує ціннісне ставлення до культурно-історичної спадщини;
- диференційований підхід до різних категорій відвідувачів;
- створення концепції активної, особистісно зорієнтованої вітчизняної музейної педагогіки в її зв'язку з системою загальної освіти [1, 6].

Важливо, щоб діяльність музею відповідала концепції активної, особистісно зорієнтованої вітчизняної музейної педагогіки, яка передбачає:

- формування в учнів здатності і бажання усвідомлювати себе як особистість через надання можливості вибрати той вид діяльності в музеї навчального закладу, який найбільше цікавить;
- культивування в учнів цінностей іншої людини шляхом ознайомлення з її діяльністю, показуючи внесок окремих особистостей у розвиток суспільства;
- утвердження педагогом позитивної особистісної сутності вихованців, позитивно характеризуючи і високо оцінюючи їх участь у створенні музею;
- використання «ефекту генерації», коли дитині тотально не транслюються відчужені знання, а вона є учасником активного їх створення; здобуті таким чином знання емоційно збагачуються, набувають особистісного сенсу;
- використання «ефекту присутності», коли учень відчуває свою причетність і до створення експозиції, і до пошукової діяльності, і до її презентації іншим;

– ціннісно-сміслова спрямованість предметної діяльності особистості, акцентування уваги на особистісному сенсі діяння, розуміння учнями значення діяльності у музеї для власного розвитку і становлення [4].

Особливість інноваційних технологій щодо використання можливостей музею у діяльності ЗНЗ полягає в тому, що:

– змінюється роль учителя, як керівника навчально-виховного процесу;

– учень стає менеджером краєзнавчого пошуку на основі опрацювання музейних архівів;

– перевага надається дослідницьким комунікативно-діалогічним та моделюючим формам роботи;

– основою краєзнавчих уроків є не лише засвоєння певної суми знань, а й розвиток особистості та опанування продуктивними способами діяльності;

– максимально використовується особистий досвід учня, розвивається його творче мислення, зростає його внутрішня мотивація отримання нових знань та навичок;

– зміст краєзнавчої роботи у музеї поєднує як теоретичні, так і практичні доміанти діяльності;

– визнається існування «білих плям» та «відкритих проблем»;

– пріоритетним стає прозорий виклад матеріалу, заснований на альтернативних поглядах, думках сучасників [1, 6].

Актуальність питання використання музейної педагогіки у діяльності загальноосвітніх закладів підтверджує факт зростання мережі музеїв різних профілів. У Волинській області, за даними обласної комісії з реєстрації музеїв на обліку у 2007 р. перебувало 137 музеїв при навчальних закладах, серед них 125 музеїв при загальноосвітніх навчальних закладах. Станом на сьогодні – 176 музеїв при загальноосвітніх навчальних закладах, 89 з них працює у сільській місцевості. 14 музеїв при загальноосвітніх навчальних закладах мають звання «Зразковий музей».

Збережена тенденція до розвитку профільних музеїв, у переважній більшості історичного, краєзнавчого та етнографічного напрямів. Значну частину від загальної кількості музеїв історичного профілю складають музеї бойової слави, відбувається активний процес створення музеїв історії села, навчального закладу, видатних людей краю, починають створюватись віртуальні музеї.

Отже, можна говорити, що навчальні заклади Волинської області накопичили позитивний педагогічний досвід роботи музеїв різних профілів, який може стати основою для нового змісту діяльності музеїв ЗНЗ, підвищення їхньої ролі у діяльності навчального закладу.

Аналіз роботи загальноосвітніх навчальних закладів області свідчить, що активний процес створення та відновлення роботи музеїв, світлиць, краєзнавчих куточків продовжується; впроваджуються новітні технології і в музейній педагогіці, використовуються активні форми залучення учнів до вивчення, дослідження та збереження історико-культурної спадщини нашого народу. Найбільш дієвими виявилися технології: розвивального навчання, інтерактивні технології (групове навчання, ситуативне моделювання), особистісно-орієнтована, інформаційна технологія, які сприяють формуванню загального інтелекту школярів, системи цінностей, естетичного смаку, розвивають мислення, стимулюють творчу діяльність.

Головною умовою успішного впровадження музейно-педагогічних технологій у роботі ЗНЗ є професійна готовність педагогів (працівника музею). Ефективною ця діяльність буде за умови, що педагоги, керівники музеїв будуть володіти основними критеріями педагогічної майстерності працівника музею: науковість, системність, наступність, гуманність, новизна; доцільність (за спрямованістю); діалогічність (характер стосунків); творчість (за змістом діяльності); оптимальність (за вибором засобів); продуктивність (за результатом); здатність за зовнішніми ознаками поведінки визначити душевний (емоційний стан і забезпечити оптимальні відносини, коригувати їх [1]. Тому, підвищення педагогами свого фахового рівня щодо питань

використання музейної педагогіки у діяльності ЗНЗ є важливою проблемою системи підвищення кваліфікації.

Висновки. Отже, питання використання потенціалу музеїв, застосування елементів музейної педагогіки у роботі навчальних закладів потребують подальшого вивчення, аналізу, узагальнення, поширення та популяризації. Необхідною є розробка науково-методичного супроводу цих процесів, формування змісту навчально-виховної діяльності музеїв відповідно до умов та регіональних традицій.

Нові підходи до використання музейної педагогіки у загальноосвітніх навчальних закладах вимагають підвищення фахового рівня педагогів щодо проблеми. Адже, перспективи розвитку та впровадження елементів музейної педагогіки у роботу загальноосвітніх навчальних закладів можливі за умови існування спеціалістів, які володіють методами, прийомами, формами, технологіями музейної педагогіки; вміють налагоджувати співпрацю навчальних закладів з науковими, культурними, громадськими організаціями.

Література:

1. Бабарицька В. Екскурсознавство і музеєзнавство: навчальний посібник. / В. Бабарицька, А. Короткова, О. Малиновська. – К.: Альтерпрес, 2007. – 464 с.
2. Музееведение. Музеи исторического профиля /Под ред. проф. К. Левыкина и проф. В. Хорбста. – М., 1988.
3. Мезенцева Г. Г. Музеєзнавство (на матеріалах музеїв УРСР) / За ред. С. М. Чайковського. - К.: Вища школа, 1990.
4. Юренева Т. Ю. Музееведение: учебник /Т. Ю. Юренева. – М.: Академический Проект, 2003. – 560 с.
5. Юхневич М. Ю. Музейная педагогика за рубежом: работа музеев с детской аудиторией [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.museum.ru/future/lmp/edu/child3.htm>
6. Якубовський В. І. Музеєзнавство. Навчальний посібник-практикум / В. І. Якубовський. – Кам'янець-Подільський: ПП Мошак М. І., 2006. – 272 с.